

Gweithdy O'r Mynydd i'r Môr 30ain Medi 2020

Nodiadau o'r grwpiau

C1: Sut all y tir a'r môr wneud mwy i ni ac i natur yn y dyfodol?

Grŵp 1

- Mae'r arfordir yn werthfawr, ac mae'r prosiect Maelgi (Angel Shark) yn dda. Pryder o arferion pysgota, ac angen atal pysgota graddfa ddiwydiannol. Mae angen mwy o ddeddfwriaeth ar hyn.
- Mae rhwydi yn y môr yn broblem fawr, ac mae datrys y broblem yma yn hanfodol i gadw'r ecosystem forol leol yn iach, ac i helpu cadw'r siarc prin iawn yma
- Does dim deddfwriaeth i atal llyfudd bwyd rhoi polystyren allan sydd yn creu llygredd yn ei'n foroedd.
- Mae yna boblogaeth fawr o bobl fydd yn ymweld efo fferm adferedig wedi'i farchnata yn dda, neu dirwedd naturiol. Mae nifer fawr o bobl am ymweld â chynefin gwyllt – mae'n cael effaith fawr ar bobl pan mae nhw'n cael y profiad yma. Hawdd iawn i farchnata, ac yn creu nifer fawr o swyddi.
- Mae yna amharodrwydd yng Nghymru tuag at y syniad o 'ddi-doddi' neu 'ail-wylltio', gyda'r syniad fod hyn yn meddwl colli tir.
- Galw hi beth bynnag, ail-wylltio, ffermio efo natur, beth bynnag, mae jyst angen iddo fo ddigwydd.
- Mae'r Maelgi yn siarc pryn iawn, felly yn creu cyfle marchnata wych i annog pobl i weld o.

Grŵp 2

- Mae edrych ar y cwestiwn mewn ffordd wahanol – beth allwn NI wneud i'r tir a mor?

Summit to Sea Workshop 30th September 2020

Notes from breakout rooms

Q1: How can this land and seascape do more for us and nature in the future?

Group 1

- Valuable coastline and Angel shark project. Concerned with fishing practices and stopping industrial scale fishing to supporting marine ecosystems. Wants to see higher legislation about this.
- Collect 1-2 tons of ghost nets on their small patch so it's a real problem and protection of this space is key to preserving marine ecosystem locally and preserve this very rare shark
- No legislation to force take-aways to stop using polystyrene, which is totally unnecessary and could be done better.
- There's a huge population who would visit a well marketed restored farming or perhaps natural landscape. Many people would visit a rewilded habitat – it has a profound impact on people when they experience this for the first time. Very marketable and would create tons of jobs.
- There appears to be reticence in Wales that rewilding means losing land, so a marketing problem there.
- Whether you call it rewilding, nature friendly farming, whatever, it just needs to be done.
- A rare shark such as an Angel shark is again an invaluable marketing opportunity, people would come to see such a thing.

Group 2

- Turn the question on its head - What can we do for the land and seascape?
- Climate change is looming, Covid highlighted links to destruction of

- Mae newid hinsawdd ar y gorwel, ac mae Covid wedi dangos fod yna cysylltiadau rhwng dinistrio cynefinoedd. Mae angen i ni fod yn fwy cynaliadwy a chadarn.
- Iechyd a lles – cynnal mynediad i'r dirwedd ar mor yn bwysig i iechyd a lles. Rhaid cadw'r llefydd yma ar agor. Wneud yn siŵr fod pobl leol yn gallu cael mynediad, rhoi cyfle i bobl ail cysylltu efo natur, yn enwedig pobl lai actif. Mynediad l bawb – henoed, plant, rhai efo anabledd, lleiafrifoedd, ayyb.
- Mae'r prosiect angen ymgysylltu pobl, fusnesau, cadwraeth ac addysg.
- Mae'r bwysig i'r prosiect ddeall fod pobl yn ymateb a chydweithio gyda phrosiectau mewn ffordd wahanol ac mewn amserlen eu hun.

Grŵp 3

- Ddatblygu cadwyni cyflenwi lleol i gefnogi busnesau lleol a datblygu economi lleol. Er enghraifft, gwehyddir llaw sy'n tarddu gwllân o dramor gan ei fod yn fwy hawdd i gael a llai drud. Mae diffyg unedau prosesu gwllân yng Nghymru sydd yn broblem, mae'n anodd manteisio ar y farchnad wllân leol. Hefyd mae ffermwyr yn colli allan ar botensial y farchnad.
- Mae hyn nifer o rannu o'r system ar goll, o bosib all y prosiect yma ymgysylltu busnesau a chynhyrchwyr.
- O bosib drwy rhyw fath o gyfeirlyfr
- Mae angen i'r tir wneud fwy i natur. Ar raddfa tirwedd, mae angen i adfer ecolegol eang fod yn flaenoriaeth. Gan obeithio fod y prosiect yma ddim wedi gwanhau. Mae'r gollod o fywyd gwyllt dros y degawdau diwethaf wedi creu mater anferth, a gall y prosiect yma helpu i adfywio bioamrywiaeth (yn enwedig ar dir fferm)

Grŵp 4

- All prosiect fel hyn helpu ni i gadw'n pobl ifanc yn lleol.
- Ecoleg amaeth – sut all hyn cefnogi creu economi gref a chreu swyddi wrth helpu cadw pobl ifanc yn lleol a chryfhau'r gymuned

biodiversity. Need to be a more sustainable and robust.

- Health and wellbeing - having access to these landscapes and seascapes is important for physical and mental wellbeing. Making these places accessible. Good doorstep accessibility to get people out re-connecting with nature, targeting those less active people. Accessible for all - elderly, children, those with disability, minority etc.
- This project needs to interconnect people, businesses, conservation and education.
- The project needs to recognise people adapt or interact with projects in different ways and own timescale

Group 3

- Develop more local supply chains to support local businesses and develop more localised economies. For example, a hand weaver in our group, who sources wool from abroad as it is cheaper and more accessible. Identified lack of wool processing units in Wales as an issue, which makes it difficult for her to tap into the local wool market. Also, farmers lose out on a potential market.
- There are lots of missing links in the system, and the project can be used to link up businesses and producers.
- Via a directory of some kind perhaps?
- The land can do much more for nature. Landscape scale, widespread ecological restoration is a priority. Hopes that the project isn't being watered down in this respect. Loss of wildlife over the last decades has been a major issue, and the project can help restore biodiversity (particularly on farmland)

Group 4

- Through bolstering S2S project we could try and retain our young people.
- Agroecology - how it can contribute to make economy stronger & create jobs & keep young people and keep community stronger

- Pumlumon – y copa fwyaf uchel o fewn ardal y prosiect, oes yna cyfleus yma yn Nant y Moch – rhwng Sir Ceredigion a Powys. Mae yna botensial yn y mynyddoedd yma, sut allwn ni ddysgu o barciau cenedlaethol yn sut maen nhw'n rheoli ymwelwyr ac annog pobl i fynd lan i gopa'r mynyddoedd.
- Werth edrych ar brosiect Mentra'n Gall Cymru Wales
- Mae'r prosiect Skyline yn y Rhondda yn ysbrydoli – yn edrych ar goetir ac adnoddau naturiol yr ardal – rheolaeth coetir i fywyd gwylt. Rheoli coetir yn gynaliadwy.
- Rhaid bod yn ymwybodol o dwristiaeth a'i effaith ar y gymuned leol/iaith Cymraeg – bwysig i ddim edrych ar dwristiaeth yn unig
- Mae'n bwysig wneud yn siŵr fod twristiaeth ddim yn cael effaith negyddol ar yr amgylchedd a chymuned
- Siarter tai Celtaidd
- Bwysig cefnogi cymunedau gwledig gwydn

Grŵp 5

- Mae yna cyfleodd economaidd o chwilio am fwyd
- Ecoleg vs economi – ydy'r môr yn gallu symud nwyddau a phobl. Oes yna broblem o wneud hyn yn y bae heddiw? (e.e.. yn y gorffennol fysa coed/cwmni adeiladu yn gwneud hyn – ond doedd o ddim yn bosib)
- Safbwynt hanesyddol – mae pori'r ucheldir wedi creu haen lysieuol denau cyn lleied o elfennau naturiol o werth i bobl. Does dim lles i bobl leol o allforio nwyddau allan o'r ardal.
- Yn y gorffennol – pa mor gynaliadwy oedd y ffyrdd yma o weithio/byw pam mae pethau wedi newid. Mae angen ddatblygu a symud yn ffordd well/wahanol. Mae angen i'r gorffennol llywio'r presennol a'r dyfodol (ond mae'n bwysig i beidio gor-rhamantu'r gorffennol)
- Rhaid deall pa newidiadau sydd angen a gofyn i bobl leol beth sydd orau/ gofyn i ffermwyr ddeud sut i gyrraedd y pwynt yna – wedyn cael cefnogaeth y Llywodraeth. Mae angen proses fwy cydweithredol, proses o gyd-ddylunio.

- Pumlumon - highest peak in project area - opportunity here to Nant y Moch - Ceredigion to Powys. Potential underused mountain in National parks. Can we learn from other parks re how they manage people visiting, encourage people to go up to the summit.
- Adventure Smart Wales project
- Skyline project (Rhondda) inspiring project - looking at woodlands & natural resources of the area - woodland management for wildlife. Led by the young people for young people. Sustainable woodland management
- Wary of tourism at present & it's impact on local community / Welsh language etc - not just focussed on tourism
- Need to be careful that tourism isn't damaging for the environment/community
- Celtic housing charter
- Resilient rural communities

Group 5

- Economic opportunities from foraging
- Ecological vs economic - consider sea to carry goods and people. What are the problems in the bay of doing this? (e.g. in past of timber/building company looking to do this - didn't happen).
- Historical perspective - upland grazing reduced to thin vegetative layer so little natural elements of value to humans. Non local benefits of exporting goods outside of area.
- Going back in time - how sustainable is this when ways of living/working changed over decades. Need to progress and move forward in a different/better way. Let the past inform the present and future (not romanticise the past)
- Understand what changes needed and then ask locals what is best/let farmers tell us how to get to the end point - then Government supports. A more collaborative, co-design process.
- Farmers know what needs to be done - need to decide together.
- No structure for cross-discussion and historical/culture understandings - both

- Mae ffermwyr yn gwybod beth sydd angen ei wneud – mae angen penderfynu efo'n gilydd.
- Does dim strwythur am drafodaethau ar draws dealltwriaeth hanesyddol – i ffermwyr a physgotwyr; yn aml mae'r ddau grŵp ar wahanol, ond mae angen lldyn nhw ddod at ei gilydd
- Bwyd lleol – mae addysg yn hyn yn bwysig. Mae cyfoeth lleol yn hyn.
- Mae yna gysylltiad naturiol rhwng pysgota a chwilio am fwyd – ddarganfod bwyd sy'n cael ei chreu yn naturiol
- Mae pysgotwyr, ffermwyr, amgylcheddwyr wedi'i begynnu, mae angen rhannu syniadau a deall ei gilydd. Ffermwyr yw'r gwarchodwyr gwreiddiol o'r tir. Ni dyle pobl awgrymu fod ffermwyr ddim yn amgylcheddwyr.

Grŵp 6

- Mae angen rheoli'r pysgodfeydd yn yr ardal forol, e.e.. edrych ar 'dredging' ac os ydy'r pethau yma dal yn digwydd, a'i effaith ar y SAC morol
- Ffermio efo natur, yn defnyddio gwrychoedd, creu coridorau coetir afonol a gadael i'r 'ochrau' fynd fel ffordd o ymgysylltu tirwedd ar draws ardaloedd sy'n cael eu ffermio.
- Lle arall allwn ni edrych ar greu lle i natur yn yr ardal? Edrych ar gerddi pobl, ardaloedd o fewn ei'n bentrefi a threfi ar y cyd efo'r dirwedd ehangach
- Mae angen mynediad i natur i bawb, yn enwedig am iechyd a lle meddwl. Edrych ar fynediad i rai efo sialens anabled (e.e.. mynediad i gadair olwyn)
- Cyngor sir: oes yna dir fyddant nhw yn gallu defnyddio i greu mynediad i natur ac i wella i fywyd gwylt hefyd?

Grŵp 7

- Mae angen fwy o goed collddail gael ei phlannu
- Mae angen mwy o bobl byw yn y dirwedd ac yn creu ei bywoliaeth o'r dirwedd (cytundeb o fewn y grŵp)

farmers and fishermen; separated too often, need to come together.

- Local food - education comes into this. So much richness in the area.
- Natural connect between fishing and foraging - finding food naturally occurring.
- Fishers, farmers, environmentalists - polarised; exchange of ideas and understanding needed. Original guardians of the land (false binary: environmentalist v farmers). No one should imply that farmers are not conservationists.

Group 6

- The need to manage the fisheries in the marine area, e.g. looking at dredging and whether these operations still occur and impact the marine SAC
- Farming more sympathetically for nature, using hedgerows, riparian woodland corridors along rivers and letting the 'edges' go as ways of connecting up the landscape across farmed areas
- Where can we make space for nature in the area? Looking at people's gardens, areas in villages and towns as well as the wider landscape
- We need access for nature for everyone, particularly for mental health and wellbeing. Looking at access to areas for those challenged with their abilities (e.g. wheelchair access)
- County council: any land they might be able to use for access to nature or to improve for wildlife?

Group 7

- Need lots more deciduous trees to be planted
- We need more people living in the landscape, earning their living from it (general agreement in group)

- Mae angen well defnydd o'r 'tir cyhoeddus', yn enwedig y blociau mawr o goedwigaeth (cytundeb o fewn y grŵp)
- Mwy o goedwigaeth gymysg a'r datblygiad o ddiwylliant coetiroedd
- Mwy o natur wyllt efo llai o reolaeth
- Morol - yn cael lefel isel o ddiogelwch er gwaethaf dynodiadau felly mae angen mwy o amddiffyniad (cytundeb cyffredinol)

Grŵp 8

- Hoff lefydd – Tywyn, pob traeth, Nant yr Arian, Aberystwyth, Ynyslas, Ynys-hir
- Mae angen mwy o swyddi yn yr ardal wledig – yn enwedig i bobl ifanc.
- Cyfleoedd i fusnesau sy'n seiliedig ar natur. Mae pobl yn gwerthfawrogi adnoddau naturiol a'r asedau sydd ganddyn nhw ond maen nhw eisiau weld fwy o gyfleoedd fusnes fel rhan o'r adnoddau yma. Maen nhw eisiau fusnesau sy'n seiliedig ar natur, nwyddau bwyd, twristiaeth, diwylliant dyfrol arloesol mewn amgylchedd morol ond nid yw pobl am i'r asedau gael eu difetha neu arferion anghynadwy.
- Pryder fod yna risg o ormod o bobl yn dod yma ac yn dinistrio'r ardal, felly mae datblygiad yn gorfod digwydd yn ofalus.
- Cynyddu mynediad i natur i bobl – ond nid i'r gwaethaf pobl leol a natur
- Cyfle i fwy o goed yn y dirwedd
- Sut allwn ni defnyddio'r dirwedd i reoli risg lefel y môr yn codi - Y brif rwyd i Mewn i Aberystwyth i bob pwrpas yw wal y môr ac mae eisoes yn gweld y dŵr halen yn cael ei deori. A allwn feddwl yn wahanol am y modd y defnyddiwn yr arfordir i reoli'r newidiadau hyn
- Cyfleoedd amgylchedd morol i garbon glas Mae adfer y Goedwig Law Geltaidd yn bwysig iawn ac mae am barhau â'r gwaith hwn. Gan ddefnyddio profiad yn Rwsia lle mae mwy o orchudd coedwig ac mae lle i fwy o goed yn y dirwedd yma yng Nghymru.
- Ar yr ochr gymdeithasol - angen mwy o fynediad i'r mannau gwyllt a mwy o wybodaeth am yr hyn sydd yno. Mae pobl yn ei chael hi'n anodd archwilio a dod o hyd i lwybrau i'w harchwilio. Yn enwedig yn yr ucheldiroedd, mae am allu mynd allan a'i

- There's need for better use of 'public land', particularly the large blocks of forestry (general agreement in group)
- More mixed forestry and the development of a 'woodland culture'
- More wild nature which is less managed
- Marine – has a low level of protection despite designations therefore greater protection is required (general agreement)

Group 8

- Favourite places- Tywyn, All the beaches, Nant yr arian, Aberystwyth, Ynys-las, Ynys-hir,
- Need for more employment in this rural area - particularly for young people.
- Opportunities for nature based business development. People value the natural resources and assets they have but they want to see more business opportunities to be made out these assets. Want nature based businesses, food products, tourism, innovative aqua-culture in marine environment but people don't want the assets spoiled or unsustainable practices. Concern that there is a risk too many people coming in could ruin the attributes of the area so development must be done carefully.
- Increase access to nature for people - but must not do this at detriment to the local people or the nature
- Scope for more trees in the landscape
- How can we use the landscape to help us manage sea level risk . Main train line into Aberystwyth is effectively the sea wall and already seeing the salt water incursion. Can we think differently about how we use the coast to manage these changes
- Opportunities in marine environment for blue carbon
- Restoring the Celtic Rainforest is very important and want to continue this work. Drawing on experience in Russia where there is greater forest cover and there is scope for more trees in the landscape here in Wales.
- On social side - need more access to the wild spaces and more information about what is there. People find it hard to explore and find routes to explore. Particularly in

ddeall a'i archwilio'n fwy. Nid yn unig i dwristiaid, i bobl sy'n byw yn yr ardal hefyd.

- Diddordeb mawr yn yr hyn y bydd Cors Fochno yn edrych yn y dyfodol a sut olwg fyddai ar y dŵr môr. Mae cyfle yma. Credwch fod llawer mwy y gellid ei wneud o amgylch busnesau presennol sy'n seiliedig ar natur a mwy i gysylltu rhwng ffermio traddodiadol a defnydd tir cadwraeth
- Mae angen twristiaid ond nid er anfantais i bobl leol

the uplands want to be able to get out there and understand and explore it more. Not just for tourists, for people who live in the area too.

- Very interested in what Cors Fochno will look like in the future and what sea water incursion might look like. There is opportunity here. Think there is a lot more that could be made around existing nature based businesses and more to connect between traditional farming and conservation land use
- Do need tourists but not to detriment of local people

C2: Sut allwn ni gyflawni y buddion yma ar gyfer natur a phobl yn y dyfodol?

Grŵp 1

- Mae CAT wedi wneud waith dda yn ymgysylltu, ac dylse ni ddysgu o profiad nhw a sut mae nhw'n gweithio o fewn twristiaeth, creu swyddi, dysgu a cydweithio efo'r cymuned lleol. Mae diffyg addysg yn sut rydym ni wedi dinistrio ei'n amgylchedd, mae angen I pobl fod yn ymwybodol o hyn. Ond mae profit wastad yn dod cyntaf.
- Mae gwelwedigaeth CAT a'r prosiect 'Zero Carbon Britain' yn ysbridolaeth
- Rydw I wedi fod yn siarad efo ffarmwr lleol heddiw am sut mae fe'n teimlo am ei tir – nid gofyn iddo fo amddiffyn ei hyn. Roeddwn I am trochi fy hyn yn byd fo am rhai oriau, I ddarganfod mwy am perthyn drwy cenedlaethau.
- Mae newid angen cychwyn gyda pobl, gwranddo I nhw a cadw meddwl agored drw wrando ar barn pobl. Mae'n bwysig fod trafodaethau a atebion yn dod o'r tir yma, nid o rhywle arall – rhaid ddim gosod safiad coloniaid
- Gall Knepp fod yn ysbrydoledig ond mae angen deall ei fod mewn tirwedd a chyddestun hollol wahanol. Tynnodd ffermwr sylw at y ffaith bod y dwysedd stocio yn uwch yno na stocio defaid yma, felly mae diffiniadau'n ddiddorol - beth yw ffermio a beth sy'n ailwyltio?
- Deall y brys am newid, ond mae'n hynod bwysig nad yw'r brys yn goddiweddyd y dull. Rhaid i'r dull gweithredu ffitio'r lle a'r bobl.
- Mae ailwyltio fel term yn amwys iawn ac yn rhy eang. Mae'n gynllun rheoli tir fel unrhyw gynllun arall e.e. goedwigaeth, ond mae'n syniad rhamantus bod yn rhaid i ni adael y tir a gwneud dim a bydd y byd yn elwa. Ymdeimlad o ymddiheuro i natur a chamu'n ôl i adael i natur fynd i gyfeiriadau eraill, ond yn realistig, unwaith y byddwch yn dechrau mae miliwn o gwestiynau am ffensys, dod â pherlysiâu mawr neu beth bynnag y mae'n ei olygu. Nid mater o fod yn ymarferol yn unig y mae.

Q2: How can we deliver these benefits for nature and people in the future?

Group 1

- CAT has done fantastic outreach and we should be drawing on their massive experience on how they've managed tourism, job creation, lecturing and involving the local community. Lack of education in how we've damaged the environment, people need to be made aware. Profit always comes first.
- CAT's Zero carbon project and presentation in Tywyn, they have a very exciting vision.
- I've been interviewing a farmer today to find out how he feels about his land – not asking him to defend himself. I wanted to immerse myself in his world for a few hours, to find out about generational belonging.
- Change must start with people, listening to them, taking an open-minded audit of other people's views. It's very important that any conversation or solutions suggested are of this land, rather than imported from elsewhere – not imposing a colonial stance.
- Knepp may be inspirational but it needs to be understood that it's in a completely different landscape and context. A farmer pointed out that the stocking density is higher there than sheep stocking here, so definitions are interesting - what is farming and what is rewilding?
- Understand the urgency to make change, but it's incredibly important that the urgency doesn't overtake the method. The approach must fit the place and the people.
- Rewilding as a term is very vague and too broad. It's a **land management scheme** like any other scheme e.g. forestry, but it's a romantic idea that we just have to leave the land and do nothing and the world will benefit. A sense of apologising to nature and step back to let nature go in other directions, but realistically, once you start there are a million questions about fencing, bringing large herbivores or whatever it entails. It's not just a matter of being hands off.

- Mae'r bobl leol yn adnabod y tir hwn yn well na neb arall, rhaid i'r gymuned ffermio beidio â theimlo'n fod diffyg deud gyda nhw a rhaid iddi deimlo'n rhan briodol o'r prosiect. Mae ganddynt gymaint o wybodaeth am sut mae eu tir yn gweithio, felly rhaid iddynt ddod â'r gymuned ffermio i'r trafodaethau hyn.
- Mae Covid a chyflymu gweithio o bell, a "dad-ddaearyddeiddio" bywyd a'r gallu pobl i ymgysylltu'n wirioneddol â ble maen nhw, gyda mwy o amser yn y lle hwnnw. Gallai hyn fod yn ddiddorol yng nghydestun ail-wylltio. Roedd ffermwr lleol wedi dweud pa mor braf fyddai hi i bobl ifanc ddod i'r tai adfeiliedig anghysbell yn yr haf i weithio yno a gweithio'r tir. Efallai y bydd mwy o ddiddordeb o ystyried newidiadau i Covid. E.e. Tir sy'n eiddo i un tîrfeiddiannwr e.e. Trafod i ddefnyddio adeiladau ac ardaloedd o dir CNC, os cânt eu gwneud yn dda a hyd yn oed mynediad wedi'i osod.
- Hoffech hefyd weld bugeilio agos, efallai y gellid ariannu hyn fel profiad tymor byr, yn dda i bobl ac yn dda i fioamrywiaeth fel llai o bori caled o dan y systemau hyn. Gallai fod yn gyfle i gyflwyno llawer o systemau newydd fel hyn.
- The local people know this land better than anyone else, the farming community mustn't feel railroaded and must feel a proper part of the project. They have so much knowledge about how their land works, so must bring the farming community into these discussions.
- Covid and **acceleration of remote working**, and "de-geographicisation" of life and capacity for people to really engage with where they are, with more time in that place. This could be interesting within the context of rewilding. A local farmer had said how nice it would be for young people to come to the remote ruined houses in the summer to work there and work the land. Perhaps there will be more interest given Covid changes. E.g. Land owned by **one landowner** e.g. Negotiate to use buildings and areas of NRW land, if done well and even access installed.
- Also would like to see close shepherding, perhaps this could be funded as a short term experience, good for people and good for biodiversity as less hard grazing under these systems. Could be an opportunity to introduce a lot of new systems like this.

Grŵp 2

- Coetiroedd hynafol - rhedeg rhaglenni i adfer y rhain i goetiroedd cymysg. Angen ehangu'r prosiect hwn i gynnwys cymunedau.
- Mae angen i ni ddysgu o brosiectau sy'n bodoli eisoes gan ddefnyddio'r hyn rydym eisoes yn ei wybod a newid enghreifftiau i fynd at ucheldiroedd.
- Uno sefydliadau a chymunedau cyhoeddus. Er enghraifft, mae angen mwy o fonitro bioamrywiaeth ar dir fferm ond diffyg cyllid, cyfle i gydgyssylltu ag addysg?
- PARTNERIAETH - Rhaid cynnwys pobl. Partneriaeth rhwng sefydliadau cyhoeddus a'r gymuned gyfan.
- TYMOR HIR - Mae llawer o gyllid yn tymor byr. Wedi'i sbarduno gan ganlyniadau. Mae angen i gyllid, sgysia a chynlluniau fod yn rhai hirdymor gan feithrin cydberthnasau cynaliadwy cryf.

Group 2

- Ancient woodlands - programme running to restore these to mixed woodlands. Need to expand this project to include communities.
- We need to learn from existing projects utilising what we already know and change examples to approach uplands.
- Join up public institutions and communities. For example need more biodiversity monitoring on farmland but lack of funding, opportunity to join up with education?
- PARTNERSHIP - Have to include people. Partnership between public institutions and the whole community.
- LONG TERM - Lot of funding is short term. Driven by outcomes. Funding, conversations and plans need to be long term building strong sustainable relationships.

- Cysylltu'r gymuned gyfan - Cyn hynny byddai pobl o'r gymuned yn helpu ar ffermydd yn dymhorol ac yn fwy cysylltiedig â chefn gwlad. Angen ail-adeiladu'r cysylltiadau hyn.

Grŵp 3

- Trafodaeth gyffredinol am y siom gyffredinol bod cyfle adfer ecolegol ar raddfa tirwedd y prosiect gwreiddiol wedi'i Newid
- Yn dilyn hynny edrychwyd ar sut y gellid adfer yr ucheldiroedd ar raddfa tirwedd drwy daliadau gwasanaethau system eco pwrpasol sy'n rhoi cymhellion ariannol i dirfeddianwyr fod yn rhan o'r cynllun ardal heb deimlo bod yn rhaid iddynt werthu eu tir ac felly rhoi'r gorau i'w treftadaeth ddiwylliannol
- Pragmatiaeth hefyd = cydnabyddiaeth y mae angen iddi adlewyrchu tîrfeddianwyr a ffermwyr hefyd ond bod arferion ecolegol cyfredol a rhai o'r pethau wrth gynllunio yn her i nodau ecolegol. Sut i fynd i'r afael â'r heriau hyn gyda'i gilydd?
- Edrych ar gynlluniau wedi'u cymell fel taliadau Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Sir Trefaldwyn Pumlumon a grantiau pori cynaliadwy Dolau Dyfi i annog tîrfeddianwyr i fabwysiadu arferion cynaliadwy / gwell, a sut y gallai taliadau pwrpasol weithio'n well na chymhorthdal cyffredinol gan Lywodraeth Cymru. Fel bod system ar raddfa ardal sy'n gwobrwyo ar raddfa tirwedd nid fesul fferm.
- Pryderon bod cylch gwaith OMIM mor fawr fel y bydd y hanfod yn cael ei wanhau ac yn aneffeithiol wrth i fwy o themâu gael eu llunio ond heb eu datblygu.
- Trafodaeth fer am gymorth busnes a ffermio i dirfeddianwyr wrth drosglwyddo i ddull ffermio sy'n fwy cyfeillgar i natur sy'n addas ar gyfer adfer ecolegol.

Grŵp 4

- Siarter Tai Celtaidd ar gyfer pob gwlad Geltaidd, gweler Cymdeithas yr Iaith
- Mae angen i'r system addysg gynnwys dysgu seiliedig ar natur a gweithio i gymunedau trefol a gwledig, nid ydym yn deall ein gilydd - datblygiadau arloesol digidol pwysig ond rhaid i ni hefyd beidio â cholli ein sgiliau crefft a thyfu. Er enghraifft

- Connecting the whole community - Previously people from the community would help on farms seasonally and be more connected to the countryside. Need to re-build these connections.

Group 3

- General discussion about the overall disappointment that the landscape scale ecological restoration opportunity of the original project has changed
- Following that looked at how a landscape scale restoration of the uplands could be achieved by bespoke eco system services payments that financial incentives landowners to be part of the area scheme without feeling they have to sell their land and thus relinquish their cultural heritage.
- Pragmatism as well = acknowledgement that needs to reflect landowners and farmers too but that current ecological practices and some of the things in planning present a challenge to ecological aims. How to address these challenges together?
- Looked at incentivised schemes like Montgomeryshire Wildlife Trust's Pumlumon payments and Dolau Dyfi sustainable grazing grants to encourage landowners to adopt sustainable / better practices, and how bespoke payments could work better than a blanket subsidy from WG. So that there is an area scale system that rewards on a landscape scale not per farm basis.
- Worries that the S2S remit is so large that the essence will become diluted and ineffectual as more themes are worked up but not progressed.
- Brief discussion about business and farming support for landowners in making a transition to a more nature friendly farming method that suits ecological restoration.

Group 4

- Celtic Housing charter for all Celtic nations, see Cymdeithas yr Iaith
- Education system needs to be inclusive of nature based learning and working for urban and rural communities, we don't understand each other - important digital innovations but we also mustn't lose our craft and growing skills. For example forest

ysgolion coedwig, natur yn y cwricwlwm - gweler enghreifftiau yn Scandinavia.

- Peidiwch â dymuno i ardaloedd gwledig fod yn wasanaeth i'r dinasoedd a'r gwneuthurwyr gwyliau a'r ail gartref. Mae natur yn fyw ar ol y penwythnos yn unig.
- Arloesi digidol yn yr ardal wledig. - gwella ein band eang Gwledig
- Cynllun grantiau gwledig i hyfforddi pobl wledig i fynd i ysgolion y ddinas i atgoffa pobl sut i fod yng nghefn gwlad - dim taflu sbwriel, gofalu am natur, cynllun mentor busnes govt Cymru yn gwneud hyn. Efallai fod angen rhoi mwy o gyhoeddusrwydd i bobl ifanc ar hyn.
- Hoffech weld mwy o natur yn yr ucheldiroedd. Mae'n rhy dawel nawr. Efallai rhai rhaglenni ailgyflwyno - fel martin pinwydd, neu eagle euraid?
- Gweithgareddau sy'n ystyriol o natur gan ddefnyddio'r adnoddau'n ysgafn - er enghraifft mae treialon beicio a cherdded Mynydd CNC fel Coed y Brenin a Nant Arian yn gweithio'n dda ac yn cefnogi ein lles iechyd, gwariant yn y gymuned leol, gweithgarwch iach i bobl ifanc sy'n ariannu ac yn cefnogi natur yn ogystal â gwerthfawrogiad natur, pasteiod fforddiadwy ac iach, yn yr un modd yn syrffio ar yr arfordir.
- Adeilad adfeiliedig ar lan Nant y Moch, troi'n ganolfan addysg ddehongli i ddysgu systemau eco ac ynni glân ucheldiroedd ar gyfer grwpiau ysgol.
- Arferai Pumlumon a Mynyddoedd Cambria gael o leiaf 150 o bylliau. Dim yno nawr. Sut y gallwn gefnogi ffermwyr sy'n dechrau? Cyfle posibl i ucheldiroedd. Grantiau gan y llywodraeth i gadw a chefnogi ffermydd bach yr ucheldir sy'n cael eu ffermio mewn ffordd sy'n ystyriol o natur
- Syniad o orfod gwneud cais am ganiatâd cynllunio o bosibl NID i ffermio'r tir pan fyddwch yn prynu fferm
- Grantiau a chymorth ar gyfer ffermio bach sy'n ystyriol o natur.
- Gwneud yn hawdd ac yn fwy fforddiadwy i ffermio mewn ffordd gymunedol a chyfeillgar i natur, ac yn galed/drutach i'w ffermio mewn ffordd ddinistriol

schools, nature in the curriculum - see examples in Scandinavia.

- Don't want rural areas to be a service to the cities and holiday makers and second homers. Nature is not just the weekend.
- Digital innovation in the rural area. - improve our rural broadband
- Rural grants scheme to train rural people to go into city schools to remind people how to be in the countryside - no littering, care for nature, Welsh govt business mentor scheme does this. Perhaps this needs publicising more to young people.
- Would like to see more nature in the uplands. It's too silent now. Perhaps some reintroduction programmes - like pine martin, or golden eagle?
- Nature friendly activities using the resources lightly - for example the NRW Mountain biking and walking trials such as Coed y Brenin and Nant Arian work well and support our health well being, spending in local community, healthy activity for young people which funds and supports nature as well as nature appreciation, an affordable and healthy pastime, similarly surfing on the coast.
- Derelict building on shore of Nant y Moch, convert into interpretation education centre to learn eco systems and clean energy of uplands for school groups.
- Pumlumon and Cambrian Mountains used to have at least 150 smallholdings. None there now. How can we support starter farmers? Potential opportunity for uplands. Grants from government to keep and support upland small farms being farmed in a nature friendly way.
- Idea of potentially having to apply for planning permission NOT to farm the land when you buy a farm
- Grants and support for nature friendly and small farming
- Make it easy and more affordable to farm in a community and nature friendly way, and hard/more expensive to farm in a destructive way
- More council farms for starter farmers. Perhaps they shouldn't be owned by local authorities [most of them were sold off in our region?]

- Mwy o ffermydd cyngor ar gyfer ffermwyr cychwynnol. Efallai na ddylent fod yn eiddo i awdurdodau lleol [gwerthwyd y rhan fwyaf ohonynt yn ein rhanbarth?]
- Fferm wynt o bosibl yn codi
- Caeodd 3 hostel ieuencid ond arbedwyd 2 gan ymddiriedolaeth. Efallai y gallem arbed rhai o'r daliadau bach gan ddefnyddio'r model hwn. Model arall yw Ymddiriedolaeth Tir Ecolegol y DU [sydd eisoes yng Ngŵyr] sy'n prynu ffermydd bach mewn ymddiriedolaeth ac yn rhentu i ddechrau ffermwyr drwy raglen ymgeisio.

- Swyddog addysg yn y prosiect

Grŵp 5

- Mae angen i'r prosiect ofyn i ffermwyr, pysgotwyr a choedwigwyr
- Mae angen i'r cymunedau hyn fod 'wrth y llyw' (felly gyrru'r broses hon)
- Sut ydych chi'n cael y cymunedau hyn at ei gilydd? Yn cymryd amser i ddatblygu sgysiaau ar y cyd
- Gwrthdaro sy'n cael ei ysgogi gan y cyfryngau, ac mae pobl yn mynd yn wylidwrs o siarad
- Gweithio i chwalu'r rhwystrau hyn
- Angen unigolion ag egni, amser, 'rhaid rhoi'r amser i mewn a dod i adnabod pobl, ac mae'n rhaid iddyn nhw ymddiried yn och chi
- Cyflwyno bele'r coed (enghraifft lwyddiannus), nodi a chysylltu ag aelodau allweddol o'r gymuned
- Er engraifft hydrocitizenship (dulliau creadigol) - ffermwr aml-ddiddordeb a oedd hefyd yn artist, pobl sy'n rhychwantu ffiniau (gweler pethau'n wahanol)
- Rydym i gyd yn gwerthfawrogi tirwedd, ond mae angen i rywun ofalu am y cyfan. Gallai fod lle i dirwedd fara fawr (mae rhai pobl yn ddeniadol) neu goedwigaeth. Am ein hymdeimlad o les wrth i ni edrych ar dirwedd (ond mae angen iddi fod yn fwy na phapur wal)
- Twristiaid yn gweld tirwedd mewn ffordd wahanol/ddim mor gysylltiedig.
- Trosglwyddo'r dirwedd i'r genhedlaeth nesaf. Stiwardiaeth amgylcheddol. Talu ffermwyr yn well (neu golli gwybodaeth am: wrychoedd, waliau cerrig sych)

- Wind farm potentially going up
- 3 youth hostels closed but 2 were saved by a trust. Perhaps we could save some of the small holdings using this model. Another model is the Ecological Land Trust for the UK [already in the Gower] which buys small farms in trust and rents out to starter farmers via an application programme.
- An education officer in the project

Group 5

- The project needs to ask the farmers, fishermen and foresters
- These communities need to be 'in charge' (so driving this process)
- How do you get these communities together? Takes time to develop joint conversations
- Conflict fuelled by media, and people become wary of talking
- Work to break these barriers down
- Need individuals with energy, drive, time, 'have to put the time in and get to know people, and they have to trust you'
- Introduction of pine martens (a successful example), identifying and connecting with key community members
- Eg hydrocitizenship (creative methods) - multi interest farmer who was also an artist, people who span boundaries (see things differently)
- We all appreciate landscape, but it all needs to be looked after by someone. There could be a place for a large barren landscape (some people find attractive) or forestry. About our sense of wellbeing as we look at landscape (but we need it to be more than wallpaper)
- Tourists see landscape in different way/not as connected.
- Pass on landscape to the next generation. Environmental stewardship. Pay farmers better (or lose knowledge re: hedges, dry stone walling)
- Much more awareness of ecological footprint - wide range of opinions on how to manage land

- Llauer mwy o ymwybyddiaeth o ôl troed ecolegol - ystod eang o safbwyntiau ar sut i reoli tir
- Trin tirfeddianwyr yn dda yng nghyd-destun ofnau ledled y dyfodol

Grŵp 6

- Byddai'n wych pe bai mwy o'r tir yn fwy naturiol
- Gall fod ganddynt fwy o gymhelliant i ffermwyr wneud mwy dros fywyd gwyllt os gwelant eu cymdogion yn ei wneud
- Gerddi fferm – gallai roi'r gorau i ardal fach ym mhob fferm ar gyfer bywyd gwyllt, i eraill ei defnyddio ar gyfer garddwriaeth
- Cael mwy o erddi cymunedol
- Teimlwyd bod y sylwadau'n canolbwyntio ar bobl hyd yma a bod angen mwy o leoedd heb eu darganfod yn wyllt arnom, mae angen iddynt fod yn ardaloedd mawr
- Mae lle i bopeth sy'n cael ei ffermio'n wyllt, yn lled ac yn gynaliadwy
- Mae rheoli coedwigaeth yn barhaus yn cyflogi mwy o bobl, mae ganddynt fwy o gymysgedd o oedrannau a rhywogaethau, ac mae'n fwy eang
- Gallai gysylltu ag awdurdodau lleol a darganfod pa dir sy'n eiddo cyhoeddus (gall pob corff gwasanaeth e.e. y GIG fod yn berchen ar dir), gallai'r rhain fod ar gyfer natur, beth bynnag fo'r gymuned yn penderfynu. Byddai'n dibynnu ar ble'r oedd y tir, pa mor fawr ydoedd a pha mor gydgyssylltiedig ydoedd. Gallai roi cymhellion i berchnogion y tir yn y lleiniau rhwng y tir cyhoeddus i'w reoli ar gyfer bywyd gwyllt fel ei fod wedi'i gysylltu'n fwy.
- Potensial yn y cynlluniau taliadau amaeth-amgylcheddol newydd, ond mae hefyd yn creu ansicrwydd
- Rhaid weithio gyda ffermwyr a'u cynnwys, mae angen cydnabod eu bod eisoes yn gwneud llawer dros fywyd gwyllt
- Ymgysylltu â ffermydd arddangos defnydd cyhoeddus i ddangos arfer da
- Gallu cyflawni llawer drwy wneud llawer o bethau bach e.e. cynllun gwrychoedd ac ymylon Coed Cadw
- Angen meddwl cydgysylltiedig
- Enghreifftiau o brosiectau/ffermydd da, fferm organig Treflach, SW Glasgow, amaeth-goedwigaeth

- Treat landowners well in context of fears around the future

Group 6

- It would be fantastic if more of the land was more natural
- May have a greater incentive for farmers to do more for wildlife if they see their neighbours do it
- Farm gardens – could give up a small area in each farm for wildlife, or for others to use for horticulture
- Have more community gardens
- Felt that the comments were people centric so far and we need more wild undisturbed places, need to be large areas
- There is a place for everything wild, semi and sustainably farmed
- Continuous cover management of forestry employs more people, have a greater mix of ages and species, and more broadleaves
- Could contact local authorities and find out what land is publicly owned (all service bodies e.g NHS may own land), these could be for nature, whatever the community decides. It would depend on where the land was, how big it was and how joined up. Could give incentives to the land owners in the patches between the public land to manage it for wildlife so it is more connected.
- Potential in the new agri environment payment schemes, but this also creates uncertainty
- Got to work with farmers and have them on board, there is a need to acknowledge that they are already doing a lot for wildlife
- Engage the public use demonstration farms to illustrate good practice
- Can achieve a lot by doing many small things e.g. Woodland Trust hedges and edges scheme
- Need joined up thinking
- Examples of good projects/farms, Treflach organic farm, SW Glasgow, agroforestry

Grŵp 7

- Perswadio CNC i roi blociau o goedwigaeth i reolaeth gymunedol (cytundeb cyffredinol)
- Rydym angen gwell data ar rywogaethau/cynefinoedd. Gellid ei wneud drwy wyddoniaeth dinasyddion, prifysgolion, bioblitz ac ati
- Anodd gweld sut y gall cynlluniau amaeth-amgylcheddol fod yn effeithiol yn absenoldeb gwybodaeth sylfaenol dda (llawer o gytundeb)
- Mae angen penderfynu pwy sydd â'r pŵer a'r ewylllys i wneud y newidiadau
- Mae angen i OMIM fod yn ymwybodol o'r datblygiadau cenedlaethol mewn polisi amaethyddol
- Marchnadoedd gwell i gynhyrchwyr lleol sy'n rhaid iddynt gofleidio'r gadwyn gyflenwi gyfan (llawer o gytundeb)
- Mae angen i lwybrau beicio a cherdded gydgyssylltu'r 'darnau da' a'r buddsoddiad sydd ei angen yn yr hyn sy'n bodoli ar hyn o bryd lle gall cymunedau lleol helpu gyda blaenoriaethu (cytundeb cyffredinol)
- Mwy o'r coed cywir yn y manau cywir
- Mwy o natur wyllt a phobl yn rhyngweithio ag ef

Grŵp 8

- Ymgysylltu'n ddwfn â phobl sy'n byw yma, felly deallwch, gweld manteision hyn a bod yn berchen ar y prosiect
- Angen helpu pobl i ddeall mwy am amgylchedd morol a pham mae rhywogaethau'n dirywio, a beth y gallant ei wneud.
- Allwn ni gynnig profiadau trochi i ymwelwyr wrth helpu i ddysgu a deall yr amgylchedd a'i dreftadaeth, ei wyliau gwaith a'i ficro wirfoddoli. Gwir angen rhoi ffyrdd i bobl ddysgu a deall. Cyfle i'r farchnad ar gyfer hyn.
- A allwn dreialu pa gymorth cyhoeddus y bydd ei angen ar reoli tir a môr yn y dyfodol.
- Mae'r rhywogaethau wedi gostwng yn y degawdau diwethaf - sylwodd pysgotwyr a defnyddwyr morol arnynt. Pryder ynghylch pysgota net Gill nad yw wedi'i reoleiddio. Roedd y rhai a oedd yn gwybod ei bod yn ardal forol warchoddedig y rhan fwyaf o bobl yn synnu bod cymaint o bysgota'n cael ei

Group 7

- Persuade NRW to hand blocks of forestry over to community management (general agreement)
- We need better data on species/habitats. Could be done through citizen science, universities, bioblitz etc
- Difficult to see how agri environmental schemes can be effective in the absence of good baseline info (lots of agreement)
- There's need to determine who has the power and the will to make the changes
- S2S needs to be aware of the the national developments in agricultural policy
- Better markets for local producers which has to embrace the entire supply chain (lots of agreement)
- Cycling and walking routes need to join up the 'good bits' and investment needed in what currently exists where local communities can help with prioritisation (general agreement)
- More of the right trees in the right places
- More wild nature and people interacting with it

Group 8

- Deep engagement with people living here, so understand, see the benefits of this and have ownership of the project
- Need to help people understand more about marine environment and why species are declining, and what they can do.
- Can we offer immersive experiences for visitors in helping to learn and understand the environment and its heritage, working holidays and micro volunteering. Really need to give people ways to learn and understand. Market opportunity for this.
- Can we pilot what public support land and sea management will need in the future.
- Abundance of species has declined in recent decades - noticed by fishermen and marine users. Concern over Gill net fishing which unregulated. Those who knew it was a marine protected area most people were surprised that so much fishing was allowed in these areas. View that if fish stocks could be enhanced it would support the small inshore fleet and also angling tourism.

ganiatáu yn yr ardaloedd hyn. Os gellid gwella stociau pysgod, byddai'n cefnogi fflyd fach y glannau a hefyd yn pysgota twristiaeth.

- Rhaid rhoi sylw gwirioneddol i'r busnes sy'n seiliedig ar natur - rhaid iddo weld budd economaidd yn lleol gan fod twristiaeth yn unig yn annigonol - mae'n eisin ar y gacen arall yn dymhorol iawn. Angen busnesau rheoli tir.
- Gall pryder ynghylch effeithiau Brexit ar fusnesau fferm weithio gyda rheolwyr tir i ddatblygu model ar gyfer cynllun nwyddau cyhoeddus yn y dyfodol (Cymhorthdal gan Lywodraeth Cymru) fel y gellir parhau â ffermio dwysedd is am y manteision amgylcheddol a ddaw yn eu sgil. A all hwn fod yn gwely prawf ar gyfer cynlluniau yn y dyfodol.
- Cynhyrchu bwyd lleol - yn hytrach na rhoi ein bwyd ar gontract allanol ond ei wneud yn dda yn lleol, lleihau ein he effeithiau a chynnwys mwy o bobl yn hyn a gwneud penderfyniadau anodd ynghylch dewisiadau tir drwy ddeialog ac ymgysylltu ar y cyd fel hyn neu gynulliadau dinasgyddion.
- A all twristiaid ddod i mewn a dysgu o'n tirwedd, gweithio ar y tir a helpu i wella pethau yn hytrach na defnyddio'r dirwedd yn unig
- Coed Lleol - rhaglen goedwigoedd egniol - ymgysylltu â phobl ag anghenion iechyd a lles yn yr awyr agored a gweithio gyda'r sector gofal cymdeithasol. Byddai'n awyddus i ehangu ac ymestyn y ddarpariaeth bresennol a helpu'r rhai yr ydym wedi gweithio gyda hwy i gyfrannu at reoli'r tir yn y dyfodol.
- Cyfle i helpu ymwelwyr a bobl leol i ddisgu mwy am y dirwedd, treftadaeth a gwerth. Angen ailymgysylltu â natur a gwneud pethau go iawn, i gymryd rhan ynddynt. Bydd twristiaid yn talu am hyn. Mae poblogaeth drefol yng Nghanolbarth Lloegr eisiau gwneud hyn ac eisiau'r cyfle hwn mewn gwirionedd ond ddim yn gwybod sut a ble - mae hwn yn gyfle i briodi hyn.
- Caru'r syniad o brofiadau trochi y tu hwnt i dwristiaeth, gan greu micro-gyfraniadau gan ymwelwyr a phobl leol fel ei gilydd!
- Real attention to the nature-based business - must see an economic benefit locally as tourism alone is insufficient - is an icing on the cake else it very seasonal. Need land management businesses
- Concern over Brexit impacts on farm businesses, can work with land managers to develop a model for a future public goods scheme (Subsidy from WG) so that lower intensity farming can be continued for the environmental benefits they bring. Can this be a test bed for future schemes.
- Local food production - rather than outsource our food production but do it well locally, reduce our impacts and involve more people in this and make difficult decisions over land choices through dialogue and collective engagement like this or citizen assemblies.
- Can tourists come in and learn from our landscape, work on the land and help improve things rather than just consuming the landscape.
- Coed Lleol - active woods programme - engaging people with health & well being needs outdoors and working with social care sector. Would be keen to expand and extend the existing provision and help those who we have worked with to contribute to the future management of the land.
- Opportunity to help visitors and locals learn more about the landscape, heritage and value. Need to re-engage with nature and do real things, to be involved in. Tourist will pay for this. Urban population in Midlands want to do this and really want this opportunity but don't know how and where - this is an opportunity to marry this up.
- Love the idea of immersive experiences beyond tourism, creating micro contributions from visitors and locals alike!
- Appeal of rewilding frame particularly for urban populations. Sounds like a much better alternative to engage communities and land managers. Can break down rewilding into component parts and then take the elements that work with the landscape and the history and people who live there. It's clearly not pure wilderness must involve the people

- Apelio yn erbyn ffrâm ailwylltio, yn enwedig ar gyfer poblogaethau trefol. Mae'n swnio fel dewis amgen llawer gwell i ymgysylltu â chymunedau a rheolwyr tir. Gall chwalu ailwylltio'n gydrannau ac yna cymryd yr elfennau sy'n gweithio gyda'r dirwedd a'r hanes a'r bobl sy'n byw yno. Mae'n amlwg nad yw'n rhaid i helynt pur gynnwys y bobl
- Cysylltu pobl â'r amgylchedd morol. Llawer o grwpiau glanhau traethau sy'n weithgar iawn ac maen nhw eisiau ymgysylltu. Diwylliant dyfra morol - a ellir gwneud hyn fel prawf clir ar sut y gellid gwneud hyn mewn cytgorod ag ecosystemau morol. Bydd angen cymell a chefnogi'r farchnad gan Lywodraeth Cymru
- Ansawdd dŵr - sut rydym yn ceisio gwella hyn - mater cysylltedd go iawn nad yw wedi gallu mynd i'r afael ag ef hyd yma. Ymdrech addysg a dealltwriaeth ar y cyd go iawn i weld sut y gallwn fynd i'r afael â hyn gyda'n gilydd. Dŵr ffo amaethyddol, nitradau, diwydiant lleol. Mae rhedeg i ffwrdd hefyd yn broblem o fwyngloddiau hanesyddol a pheidiwch ag anghofio bod coedwigaeth yn amlwg yn broblem fawr o ran gwaddodi ac effaith
- Connecting people up with the marine environment. Lots of beach clean groups which are very active and they want to engage. Marine aqua-culture - can this be done as a test clear on how this could be done in harmony with marine ecosystems. Will need market incentivisation and support from WG
- Water quality - how do we look to improve this - a real connectivity issue which has not been able to be tackled to date. A real concerted education and understanding effort to see how we can collectively address this. Agricultural run-off, nitrates, localised industry. Run off is also a problem from historical mines and don't forget that Forestry clear fell is a big issue for sedimentation and impact